

Kostyál László

Németh János, a Kossuth-díjas fazekas

Fazekasok ritkán, mondhatni csupán elvétve kapnak Kossuth-díjat. A Döntőbizottság – ha már művészt – többnyire a grand art képviselőit részesíti e tekintélyes kitüntetésben. Felvetődhet persze, hogy a most 80 éves *Németh János* is Munkácsy-díjas keramikus, számos köztéri monumentum alkotója, nemzetközi hírű iparművész, akadémikus, akinek az alap-munkaeszköz, vagyis a fazekaskorong megtartásán túl vajmi kevés köze van a fazekasmesterséghez. Igen ám, így azonban figyelmen kívül kellene hagyunk saját önmeghatározását: „Ki vagyok? Fazekas, keramikus, szobrász? Legyek csak mester, kézműves. Az utolsó fazekas!” Lelki habitusát, természetességét és egyszerűségét ez az ősi tradíciókat napjainkig őrző és továbbfejlesztő mesterség fejezi ki a leginkább,

amely alapvető célja szerint edényeket biztosít az embernek az életet adó víz összegyűjtésére, valamint a fáradozásához erőt adó ételének megfőzésére.

Zalaegerszegen, a Magyar Olaj- és Gázipari Múzeum kiállítótermében, a *XI. Zalaegerszegi Országos Keramikus- és Fazekastalálkozó* keretében nyílt meg április 26-án a jubiláló Németh János korszából és tálaiból, tehát leghagyományosabb módon készült alkotásaiból válogatott kiállítás. Ez mintegy kiegészítette a művész néhány héttel korábban, a *Gönczi Galériában* rendezett, elsősorban grafikáira és kislasztikáira koncentrált tárlatát (a két kiállítást közös koncepció alapján rendeztük). Fogalmazhatunk akár úgy is, hogy ezúttal művészetének legarchaikusabb szelete került a közönség elé. A bemutatott reme-

NÉMETH
JÁNOS:
Szarvasos
tányér

kek formája is (egyetlen, szögletes butélia kivételével) kerek, nem csupán a részletek vagy díszítések állnak össze teljes, vagy éppen „szeletelt” forgástestekből, így a tárlat harmonikusan illeszkedett az ország különböző szegleteiből összegyülekezett gölöncsérek változatos alkotásaihoz.

Az anyag gerincét egy magángyűjteménynek a látogatók szélesebb rétege elé ritkán kerülő korszói képezték. E pompás, domborművekkel ékes alkotások ihletői egy, a művész által fél évszázaddal ezelőtt látott kiállítás céhkorszói voltak, melynek nyomán elhatározta, hogy hasonlókkal ő maga is megpróbálkozik. Keze alatt a tárgytypus elvesztette ugyan az adott iparos-közösséget reprezentáló szerepét, azonban Németh János jelképteremtő ereje felruházta egy más, voltaképpen hasonló, összetartozást szimbolizáló jelleggel. E korszokra mintázott reliefek, ha összességében tekintünk rájuk, a magyar, és azon belül is a zalai, a göcseji ember lelkének és világlátásának jelképei. Másképpen azok, mint az egyszerű fazekasok tájegységre jellemző népművészeti motívumokkal dekorált edényei, hiszen egy mára már elsüllyedt világot elevenítenek meg. Ebben a manapság egyre inkább egzotikusnak tűnő univerzumban nem válik el egymástól a legenda és a valóság, a bibliai történet és a mindennapi munka színtere. Jól megférnek egymás mellett a *történelem*, a *keresztény* és a *pogány mitológia* kézzelfoghatóan valóságossá formált, földre szállt, parasztosan vaskos szereplői. Felvonulásuk a nagy, pompás dísztálakon is folytatódik, és minden egyes alkotás a régi göcseji emberek életének és szellemi világának újabb és újabb szegmensét jeleníti meg. Ehhez a szellemi világhoz egyaránt hozzátartozik a nemzeti identitásuk (*Csodaszarvas-monda*, *Emese álma*, *Vérszerződés*), keresztény hitük (*Betlehemi jelenet*, *Szent Ferenc*, *Krisztus vére*), mondaviláguk (*Cantata Profana*, *Attila-legenda*, *Életfa-monda*), valamint világlátásuk (nap és hold körforgása, évszakok váltakozása, ünnepkörök). Életterük, a borral harmatozó szőlősorok borította dombhátak, a kicsiny, hűvösséget és lelki

felüldülést egyaránt kínáló ősi templomok, az árnyas, patakoktól szabdalts, titokzatos fáik között szökellő szarvasoktól és repkedő madaraktól lakott erdők, a virágokkal ékes, napsütötte mezők kívánatos, paradicsomi környezetként tűnnek fel előttünk. Természetesen

mondható, hogy a kép idealizált. A cél nem is a mai szemmel mostoha körülményeknek, a földműves munka izzadságszagú fáradtságának, a szegénységnek vagy a helyhez kötöttségnek a hangsúlyozása. Meglehet, nem csekély nosztalgia is vegyül a hajdan élt egyszerű emberek életének megidézésébe, ugyanakkor iránymutatásra való törekvés is megbújik mögötte. Vajon miért nem lehet napjainkban is egyértelmű mind az igen, mind pedig a nem? Miért nem egyértelmű mindenki számára, hogy mi a jó, és mi a rossz? Miért nem lehet zsinórmércévé tenni egy, a hétköznapiánál magasabb rendű igazságot? Miért

NÉMETH
JÁNOS:
Göcsej
korszó

nem tudjuk megbecsülni ősapáink generációk hosszú során keresztül felhalmozott bölcsességét? Miért nem tudunk felelősséget vállalni saját életterünk és a benne élő többiek iránt? Ilyen, és ezekhez hasonló, nyugtalanító kérdések sorjázna Németh János kerámiáinak látszólag felhőtlenül békés relief-világa mögött. Olyan élet-alternatívát állít elénk, amelynek közvetlen működtető erői ebben a formában ugyan már nem léteznek, de világ- és értékrendjének életképességét évszázadokon keresztül bizonyította.

NÉMETH
JÁNOS:
Dionüszosz
korsó

Ilyen olvasatban a kéréseket feltevő nem kézműves mester, hanem értelmiségi művész, Németh mégsem akar többnek látszani egyszerű fazekasnál. Műveinek technikájával, formájával, képi világának szellemiségével, figura- és térfelfogásával makacsul ragaszkodik egy tőlünk egyre távolabb kerülő, egyre kevésbé érthető világhoz, de éppen a ragaszkodás e gesztusával provokálja a magát modernnek és tájékozottnak tartó, ugyanakkor lelkiileg-szellemileg mindinkább széthulló környezetét. „Negyven éve képtelen a továbblépésre” – bírálta őt egy jó nevű kiállítási kurátorunk a közelmúltban. Voltaképpen igaza

NÉMETH JÁNOS: Göcsej korsó és Szent Ferenc butélia

van, ha a mainstream művészet mindig képlékeny partvonalal bíró folyamának irányából tekintünk feléje, de véletlenül se gondoljuk, hogy ettől eltérő művészet-értelmezés nem létezhet. Emlékezzünk az egyszerű prédikátorra, aki, mikor szemére vetették, hogy – bár ragyogóan szövi a beszédét – mindig ugyanazokat az intéseket ismételt, csak ennyit válaszolt: „miért, már megfogadták őket?” Nem, sajnos még mindig nem fogadtuk meg. Sajnos még mindig nem mondhatjuk el, hogy csak a fürdővizet öntöttük ki, a babát viszont szépen bepólyáltuk. Ha pedig így van, Németh János művészetének – esztétikai és emocionális értékein túlmenően is – van létjogosultsága. Mert az egyre nyilvánvalóbbnak tűnik, hogy mai világunkban szinte semmi sem az, aminek látszik, hogy az értékek relativizálódása a szemünk előtt játszódik le, hogy amit jónak tartunk, sokszor büntetést, amit rossznak, jutalmat érdemel, hogy a jog és az igazság néha már kalapot sem emel

egymás előtt. Az olykor nyomasztóan ránk nehezedő káosszal szemben alternatívát egyedül a rend képviselhet, és éppen ez jelenik meg előttünk Németh – némelyek számára – archaikusnak ható alkotásain. Az interpretáció különböző szintjein fontosnak tarthatjuk a művész kiemelkedő szakmai kvalitását, formáinak harmonikus voltát, témáinak emberközeliségét és melegségét, figura- és térfelfogásának természetességét, szimbolikájának egyértelműségét és hozzánk való kötődését, a legmélyebb és legfontosabb szinten azonban ezek mögött húzódik meg. Ezen a szinten csak a rendet, és a kaotikusból rendezettet Teremtőbe vetett hitet látjuk. Meggyőződésem, hogy mindaz, ami miatt e karakteres művészetet alapvetően közel érezzük magunkhoz, e kettőn alapul. Olyan értékek, amellyel a művész kerámiáinak talán időszerűtlennek tűnő, régi korokat idéző megjelenése ellenére valós alternatívát kínál korunknak, olyat, amit mindannyiunknak érdemes megfontolnunk.